

ARS TRANSLATORICA VIII

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Філологічний факультет
Кафедра романо-германської філології

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики

**ARS
TRANSLATORICA**

**ВИПУСК
VIII**

РІВНЕ - 2023

УДК 81'255.2

A 80

Ars Translatorica: зб. перекладів / Упорядники: О.В. Константінова, О.П. Демиденко. Рівне: РДГУ, 2023. Вип. 8. 179 с.

A 80 Ars Translatorica: The Collection of Translations / Compilers: O.V. Konstantinova, O.P. Demydenko. Rivne: RSUH, 2023. Issue 8. 179 p.

У збірник увійшли українські переклади з невеликих художніх та публіцистичних творів або уривків з них англійською, німецькою, новогрецькою, польською та французькою мовами, а також переклади українських творів англійською і французькою. Збірник призначений для всіх, хто цікавиться проблемами перекладознавства.

The Collection includes Ukrainian translations of English, German, Modern Greek, Polish, and French pieces of fiction, poetry, and journalism, as well as English and French translations of Ukrainian texts. The Collection is intended for a wide circle of admirers of the theory and practice of translation.

УДК 81'255.2

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальні редактори – **Константінова О.В.**, канд. філол. наук, доцент;

Демиденко О.П., канд. пед. наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Аладько Д.О., канд. філол. наук, доцент; **Бондар Л.В.**, канд. пед. наук, доцент;

Буць Ж.В., канд. філол. наук, доцент; **Завадська В.В.**, канд. філол. наук,

доцент; **Кривенко С.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Куликова В.Г.**, канд.

філол. наук, доцент; **Кучма Т.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд.

філол. наук, доцент; **Павлова О.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Павловська Л.О.**,

канд. філол. наук, доцент; **Чеберяк А.М.**, канд. філол. наук, доцент;

Школяр Л.В., канд. пед. наук, доцент; **Romain David** (L'école Raspail, le Havre, France).

Рекомендовано до друку Вченою радою

Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 9 від 31.08.2023 р.)

©Автори публікацій, 2023

©Рівненський державний гуманітарний університет, 2023

©Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», 2023

Обкладинку створено за допомогою III-генератора зображень Midjourney

ЗМІСТ

ПЕРЕКЛАДИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

<i>Василь Стефаник</i> КАМІННИЙ ХРЕСТ	<i>Жанна Буць, Арина Менчук, Дарина Парчевська, Олександра Рибчук, Марина Шевченко</i> LA CROIX SUR LA COLLINE	7
<i>Микола Хвильовий</i> Я (РОМАНТИКА)	<i>Жанна Буць, Анна Ніколайчук, Софія Оніщук, Дарина Парчевська, Олександра Рибчук, Марина Шевченко</i> MOI (MA FACETTE ROMANTIQUE)	25
<i>Василь Симоненко</i> ВЕСІЛЛЯ ОПАНАСА КРОКВИ	<i>Лілія Школяр, Дарина Парчевська</i> MARIAGE D'OPANAS KROKVA	58
<i>Григор Тютюнник</i> ТРИ ЗОЗУЛІ З ПОКЛОНОМ	<i>Леся Бондар, Вікторія Куликова, Анна Ніколайчук, Софія Оніщук</i> TROIS COUCOUS AVEC DES EXCUSES	61
<i>Суспільне ТБ</i> ЩОДЕННИК ВЦІЛІЛОЇ	<i>Дмитро Аладько</i> SURVIVOR'S DIARY	69
<i>Мирослава Кирильчук</i> НАЙКОРОТША ЄВАНГЕЛІЯ...	<i>Олена Константинова</i> THE SHORTEST GOSPEL...	84
ПЕРЕКЛАДИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ		
<i>Werner Baumann</i> WAR-TRIGGERED FOOD CRISIS NEEDS ATTENTION NOW	<i>Софія Мелещук</i> ПРОДОВОЛЬЧА КРИЗА, ЩО Є НАСЛІДКОМ ВІЙНИ, ПОТРЕБУЄ НЕГАЙНОЇ УВАГИ	86
<i>Keith Duggan</i> UNCOVERING THE BURIED DIARY OF AN EXECUTED UKRAINIAN WRITER	<i>Валерія Мельник, Неоніла Коломієць</i> ВІДНАЙДЕНИЙ ЩОДЕННИК РОЗСТРІЛЯНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА	91
<i>The Economist</i> UKRAINE'S COMING COUNTER- OFFENSIVE MAY SHAPE ITS FUTURE— AND EUROPE'S	<i>Мирослава Вишневська</i> ОЧІКУВАНИЙ КОНТРНАСТУП МОЖЕ ВИЗНАЧИТИ НЕ ЛИШЕ МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ, АЛЕ Й УСІЄЇ ЄВРОПИ	104
<i>Ben Farmer</i> HOW THE TRAUMA OF WAR IS TAKING IT'S TOLL ON UKRAINE'S CHILDREN	<i>Анжела Павлів</i> ЯК ТРАВМА ВІЙНИ ВПЛИВАЄ НА ДІТЕЙ В УКРАЇНІ	107
<i>Charlotte Higgins</i> WHY AM I LEARNING UKRAINIAN? BECAUSE LANGUAGE IS POLITICAL FOR THE COUNTRY I'VE GROWN TO LOVE	<i>Ірина Осадчук</i> ЧОМУ Я ВІВЧАЮ УКРАЇНСЬКУ? ТОМУ ЩО МОВА Є ВАЖЛИВОЮ ДЛЯ КРАЇНИ, ЯКУ Я ПОЛЮБИЛА ...	111
<i>Craig Hooper</i> UKRAINE'S SHIFT TO A NEW NATO ARSENAL IS UNPRECEDENTED - AND INEVITABLE	<i>Ангеліна Федорова</i> ПЕРЕХІД УКРАЇНИ ДО НОВОГО АРСЕНАЛУ НАТО Є БЕЗПРЕЦЕДЕНТНИМ І НЕМИНУЧИМ	117
<i>Alfred Edward Housman</i> THE LADS IN THEIR HUNDREDS...	<i>Віктор Марач</i> ХЛОПЦІ СОТНЯМИ...	124
<i>John Lennon & Yoko Ono</i> HAPPY XMAS (WAR IS OVER)	<i>Марія Панасюк</i> «ІЗ РІЗМ ВСІХ (ГОДІ ВЖЕ ВОЄН)»	125
<i>Yoko Ono</i> 50 YEARS AGO, JOHN AND I HAD THE IDEA TO DO THE «WAR IS OVER!»	<i>Марія Панасюк</i> 50 РОКІВ ТОМУ У НАС З ДЖОНОМ ВИНИКЛА ІДЕЯ ПРОВЕСТИ КАМПАНІЮ «ГОДІ ВЖЕ ВОЄН!» ..	127
<i>Måneskin</i> GASOLINE	<i>Марія Панасюк</i> БЕНЗИН	129

<i>Isaac Rosenberg</i> BREAK OF DAY IN THE TRENCHES	<i>Софія Виграновська</i> СВІТАНОК В ОКОПАХ	133
<i>Benjamin Sledge</i> NO ONE HAS ADDRESSED WHY RUSSIA INVADED UKRAINE (SO I'LL DO IT)	<i>Аліна Мізинець, Катерина Андріюк</i> НІХТО НЕ АНАЛІЗУВАВ ПРИЧИНУ ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ (ТОМУ ЦЕ ЗРОБЛЮ Я)	134
<i>Susan Sontag</i> REGARDING THE PAIN OF OTHERS	<i>Марія Панасюк</i> ДИВЛЯЧИСЬ НА БІЛЬ ІНШИХ	142
<i>Sting</i> RUSSIANS	<i>Марія Панасюк</i> РОСІЯНАМ	147
<i>Michael Schwartz, Marc Santora</i> «PYRRHIC VICTORY»: RUSSIA CLAIMS BAKHMUT, BUT AT WHAT COST?	<i>Неоніла Коломієць</i> ПІРРОВА ПЕРЕМОГА: РОСІЯ ЗДОБУВАЄ БАХМУТ, ПРОТЕ ЯКОЮ ЦІНОЮ?	149
ПЕРЕКЛАДИ З НІМЕЦЬКОЇ МОВИ		
<i>Kirstin Schwab</i> – SICHER?	<i>Олена Степанюк</i> БЕЗПЕЧНО?	157
<i>August Stramm</i> FEUERTAUFE	<i>Олена Степанюк</i> БОЙОВЕ ХРЕЩЕННЯ	159
<i>August Stramm</i> KRIEGGRAB	<i>Олена Степанюк</i> ВІЙСЬКОВА МОГИЛА	160
ПЕРЕКЛАДИ З НОВОГРЕЦЬКОЇ МОВИ		
<i>Αγγελική Κριαρίδου</i> «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ 13»: ΤΟ «ΣΤΑΛΙΝΙΚΟ» ΣΧΕΔΙΟ ΕΞΟΝΤΩΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΕΣΣΔ	<i>Кіра Верещазіна</i> ОПЕРАЦІЯ 13: СТАЛІНСЬКИЙ ПЛАН ЗНИЩЕННЯ ГРЕКІВ СРСР	161
ПЕРЕКЛАДИ З ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ		
<i>Alicja Korek</i> PIOSENKA O KOŃCU ŚWIATA	<i>Олена Степанюк</i> ПІСЕНЬКА КІНЦЯ СВІТУ	164
<i>Renata Teresa Korek</i> POLE	<i>Олена Степанюк</i> ПОЛЕ	166
<i>Renata Teresa Korek</i> ZAPISY Z ZASYPANEJ PIWNICY	<i>Олена Степанюк</i> ЗАПИСИ ІЗ ЗАСИПАНОГО ПІДВАЛУ	167
<i>Renata Teresa Korek</i> WOŁANIE	<i>Олена Степанюк</i> ВОЛАННЯ	169
ПЕРЕКЛАДИ З ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ		
<i>Serge Ouaki</i> SUR LA TERRE ET DANS LE CIEL...	<i>Олена Степанюк</i> НА ЗЕМЛІ І В НЕБІ...	170
<i>Serge Ouaki</i> ECRIT TOUJOURS PENDANT LE SIÈGE DE MARIUPOL	<i>Олена Степанюк</i> НАПИСАНО ПІД ЧАС ОБЛОГИ МАРІУПОЛЯ	172
<i>Serge Ouaki</i> PARMI LES OMBRES DE MON PASSÉ	<i>Олена Степанюк</i> СЕРЕД ТІНЕЙ МОГО МИНУЛОГО	173
ПРИМІТКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ		174
ВІДОМОСТІ ПРО ПЕРЕКЛАДАЧІВ		177

Keith Duggan
UNCOVERING THE BURIED DIARY
OF AN EXECUTED UKRAINIAN WRITER^{IV}

*Before Volodymyr Vakulenko was shot dead by the invading Russians,
he decided to bury his diary in his garden*

It was late in the afternoon and the ground still hard when Volodymyr Vakulenko scouted around the family garden for a suitable place to bury his diary. He had wrapped the loose-leaf pages into a cellophaned scroll and told only his father and uncle of his plan. A year on, it remains a terribly lonely image: a 49-year-old man, alone in the winter garden of his childhood home in northeast Ukraine, acknowledging to himself that he was about to be taken and seeking to leave something imperishable behind.

This was on Tuesday March 23rd, 2022. The previous day, Vakulenko had been taken into custody by Russian troops, along with Vitali, his 14-year-old son, who has autism. Although both were released hours later, his papers and phone were held by his interrogators. He knew enough to be fearful after that. Already Vitali, highly sensitive to any disruption in his pattern of life, had become muted since the Russians arrived in the village on March 7th. Kapytolivka is an unremarkable village adjacent to the small industrial town of Izyum and, before the invasion, was home to just 2,000 people. Everyone knows everyone and, after returning to care for his father and son, Volodymyr Vakulenko cut a distinctive figure, with his mohawk haircut and tattoos and a backpack decorated with Ukrainian symbols which he wore as an emblem. He was a poet, a published writer of funny, offbeat children's stories, an activist, a single father and a man unwavering in his beliefs. If he had his dreams, his attitude towards writing and literature was wedded to the 20th century principles of vocation and communication. The local library was one of his few outlets. In a locality where Russian and the hybrid Surzhyk were the common dialects, he spoke Ukrainian and could be confrontational about that.

The Vakulenko house sits on the Victory Avenue, leading into the village; in the days after the occupation, as Vakulenko wrote his daily entries, he could see a Russian tank standing sentry from the livingroom window. He recorded the local mood and the low-grade tension and fear and deprivations. He wrote of the looting of the bread factory, of bikes appropriated, of food deprivation, of the dispiriting ritual of bag-checks. The local wifi services were gone; electricity supply was intermittent. He wrote swiftly, by ballpoint pen. What he

depicted, in rigorously organised, tightly compressed pages was the almost banal way in which the occupiers came to erase the patterns and exchanges which make a society function.

Choosing a spot in the garden beneath a cherry tree, he buried the diary for safekeeping. The following afternoon, his dread sense was borne out. Two Russian soldiers returned, ignoring his pleas that Vitali was completely dependent on him. He was ushered into a military vehicle and this time he did not return home. When his mother, Olena Ignatenko (71), who is separated from her husband, also named Volodymyr, went to the camp to ask about her son, she was told that he would be released shortly. «We are not Nazis,» came the reply, as recounted to Ariane Chemin, the French writer who visited Kapytolivka for a profile of Vakulenko written for *Le Monde*.

«We will release him tomorrow at the latest.»

They waited, and when Olena went to Izyum to inquire further, the Russians claimed to have no idea where her son was. He had vanished. That summer was a torture for the family as Olena walked daily through the village, looking in vain for any sign, asking neighbours if they knew anything. But apart from a rumoured sighting of her son in the local school, converted into a holding cell with a rumoured torture chamber, there was nothing. That September, a counter-offensive by the Ukrainian army pushed the Russian army out of Izyum. Soon afterwards, they discovered what was termed a «city of the dead»: 400 graves, hastily dug and individually numbered, in rows beneath the pine trees at Shakespeare cemetery.

Reports of the graves quickly circulated through international and social media. In the weeks afterwards, the Vakulenko family was given confirmation that Volodymyr had been found in the grave marked 319. An autopsy told of an execution with two bullets from a Makarov – the Russian army pistol. Afterwards, the family was informed that his body had been discarded not far from a Neft gas station outside Izyum; volunteers had taken and buried his corpse. Although no precise date could be established, it was believed he was killed days after he was taken from his home.

By the time Victoria Amelina arrived at the Vakulenko house, in late September 2022, to gather testimony for war crimes, the diary might easily have been forgotten. Amelina is a Ukrainian writer with a flourishing reputation. But since the outbreak of war, she has been travelling throughout the country as part of the war-crime researchers' team Truth Hounds. She's planning a book about other women in her position, which will be published this year.

«Because I found it interesting and also just weird how we had to shift our perspective and deal with this horrendous stuff,» she says.

«But this is a way to help people as well. There is no guarantee that we will punish all the perpetrators. Some will go on and live their lives after this and pretend to be good husbands and fathers. But it's very important to come to the survivors – for example, mothers of those who have been tortured and killed, and just listen to them and let them know that somebody cares. That it is not like this happened and nobody asks them about it.»

Within a few months, Vakulenko's father had gone from living with his son and grandson to wandering the same house entirely alone and bereft. «I do not see any consolation for him,» Amelina says. When she visited, the older man showed his guest around his son's room. It was a scene of a life interrupted: the empty shelves, his writer's diplomas on the walls and other books that the Russians hadn't bothered to take.

«I kind of forgot I was there for war crimes research,» Amelina says now. «I started talking to Volodymyr's father about his son as a writer. And it was while we were talking about it, he remembered that he had hid the diary out in the garden. It was not his main thing on his mind. He just wanted his son back. So, after recording the testimony, we went out to look for it.»

The garden was lush after the summertime and several digs yielded nothing. Vakulenko snr became upset when the pages, too, seemed to have vanished.

«He was quite desperate to find it. And I was also desperate then. It wasn't buried too deeply but the garden looked different to when they had been out there.»

For whatever reason, Victoria started to dig a little bit the left of where they had concentrated their search. This time, she unearthed something solid, wrapped in plastic. There it was. On her Twitter account is a photo she took in which she holds the wrapped pages, the cover soiled.

«I don't know if amazing is the right word but it was a great relief and a sense of great responsibility. Because I realised I was holding something from him and I wanted to do with it what I would want for myself. And that's what I did. I passed it to the Kharkiv Literary Museum. That is what I'd want for my manuscript.»

In the weeks and months afterwards, the discovery of the diary shone an international light on a figure who, although well known in Ukrainian writing circles, was essentially obscure. Burying the diary was an act of such delicate, effective defiance that people naturally became curious about its author. What emerged was a portrait of a complex, driven character whose lifeforce revolved around caring for his son and whose years mirrored the decades of emerging Ukrainian

independence. «Volodia» – as friends nicknamed him – Vakulenko was born in July of 1972, in the maternity ward of Izyum, and lived the first 19 years of his life in the Soviet Union. His 20s coincided with Ukraine's fledgling steps of independence. He worked as a chef and in local factories, married and had a son. When the relationship with his wife broke down, he moved to Lviv with his new partner Iryna Novitska, who encouraged him to resume the imaginative writing that had engaged him as a child in the declining Soviet Union.

Vakulenko had the energy and ambition to throw himself into the city's lively artistic scene and he became further politicised. His second son, Vitali, was born in 2008. Three years later, the couple realised he was on the autism spectrum. By the time they, too, split, amicably, they decided that Volodymyr would have custody of Vitali as Iryna had been diagnosed with an autoimmune illness that confined her to a wheelchair. They decided she would move to Dnipro; Volodymyr and Vitali returned to his father's house. The responsibility of caring for his son shifted the focus of his writing without diminishing his energy.

«Volodymyr was a very active person who wanted literary fame and was ready to do everything possible for it,» remembers the writer Maksym Bepalov, his friend from the couple's years in Lviv.

«Volodymyr's character was complex. He was always a person from informal, non-conformist circles, an old punk in a leather jacket. Volodymyr's mother said that this non-conformism manifested itself in Soviet times, when Volodymyr was a young man. Because of this unwillingness to be like everyone else, I always considered Volodymyr a child in an adult body. He was always a maximalist and a fantasist, and he generated hundreds of different projects, only a few of which he brought to the end. Everyone who met him first fell in love with Volodymyr's tenacity and energy, but later became disappointed in his ability to get things done. He talked more about what he would one day do, what he would achieve, than he actually achieved it. But he always tried to infect others with this energy and uncompromisingness, which is why people loved him.»

Still, he was a prodigious organiser, publishing literary magazines which hosted the works of young unknowns, a book in Braille, organising festivals in cities across Ukraine and serving as a kind of connection point for writers across the country. He sided with the disadvantaged and voiceless. He was capricious and moody; quick to make friends and quick to fall out.

He was, in Maksym Bepalov's term, «an uncompromising person.»

«Each of his friends can tell many stories about how Volodymyr quarrelled with them and stopped communication for several years,» he told The Irish Times through email.

«He was a maximalist in everything and demanded it from everyone else around him: from friends, relatives and even strangers. That's why many people eventually stopped communicating with him, considered him a brawler and even crazy. This may give the impression that Volodymyr Vakulenko was an uncompromising romantic dreamer, but in fact he was a complex, very ambiguous person. Somewhere he was too hard, but in many respects incredibly soft and gentle.»

Bespalov was deeply upset when he heard of Vakulenko's disappearance but wasn't surprised. He had decided against leaving Kapytolivka in the days when the Russians were approaching the town, even though he knew his ideological views left him exposed. His mother Olena had begged him to leave, assuring him that Vitali would be cared for by his grandparents. Bespalov read a Facebook post in which his friend darkly predicted that when the Russians came, his neighbours in the village would reveal him to the occupiers. There is a general belief among his family and friends that he was betrayed in that precise way. His funeral took place on a frigid day last December in St Demetrius Greek Catholic Church in Kharkiv. The occasion had an international dimension but the crowd of mourners from his home village amounted to a handful. The daylight was poor, the church candlelit. A modest choir sang. In the photos of those present, the pain and strain of the previous year is evident. Volodymyr Vakulenko's death was just one of thousands of familial tragedies unfolding across the country. But he was a compelling character, at once furious and paternal and unwavering in his views.

«As an editor, I would say he was a brilliant children's writer,» says Kateryna Mikhalitsyna, herself a published children's writer and editor who met Vakulenko a few times. Now, she is editing a book that will contain his stories and diary excerpts.

«He was very playful and funny and brilliant in his writing and it was all to show adults how you can work and be with a child – how you can be a child while being an adult. They are interesting to read because they are funny and kind and sincere. And his adult poetry then was absolutely something else; sometimes he was cursing and aggressive in showing his feeling and position. He was grounded in his place. How he spelled his name was a symbol. This love of place is not an easy love because it is a small village and to be a pro-Ukrainian guy in this environment, it was not easy. But that was him and it was

his great wish to make it better and all of that is visible and palpable in his writing.»

Vakulenko may become better known posthumously than he did in his years writing. Of the 17 books published in his lifetime, his children's poetry collection *Daddy's Book* (2014) was the most widely known in Ukraine. But the 30-odd pages of his hastily composed diary stand as a vivid testimony to quickly shifting days when he did his best to uphold Ukrainian identity.

«Language and culture was always a kind of shield for identity of being Ukrainian,» says Kateryna Mikhalitsyna.

«Working with language was always a fight. Not only in the 1920s when the Soviet empire came here, it was also like that. If you work in the Ukrainian language, it was always like that. Volodymyr is a part of that tradition. We are in the 21st century but there is a long tradition of the Russian empire trying to kill the Ukrainian culture by trying to kill writers, musicians, translators. Being a Ukrainian writer is a long, long tradition and it means you are a fighter already. There is a long Russian imperialistic tradition of killing other cultures. And it is not new. And that is the reason that Volodymyr was killed. He knew. His mother said that she is convinced that somebody from the village said who he was and where he could be found. Because of his values and how he was trying to persuade others to turn to Ukrainian culture and language. They are burning books and libraries and the aim is to show that there is no such thing as Ukrainian culture.»

His incomplete diary, on display in Kharkiv, has already acquired a strange power. Ariane Chemin was shown its pages when she visited the museum for her *Le Monde* story and quotes what proved to be the last-ever entry.

«On March 23 I pulled myself together... I have stockpiled potatoes in the house. The birds only sing in the morning: in the afternoon, the evil crows are silent. In the evening I listen to my music on my cell phone, recorded before the war, which is my salvation: Joryj Kloc, Plach Yeremiyi, Gorguicheilo. Today, the day of the poetry festival, I was greeted by cranes flying high in the sky and I thought I heard them cackling: Everything will be fine for Ukraine. I believe in victory.»

Victoria Amelina is helping the family preserve Volodymyr's room as a museum which might be visited occasionally. An annual memorial day, for March 23rd, has been organised. Olena has taken custody of her grandson Vitali and is active in promoting her son's legacy. It is too early to predict what that will look like in years to come but, even in the midst of the chaos, those who knew and cared for Volodymyr Vakulenko are trying to reconcile the hot, stubborn, funny

individual they knew with the figure who could, when the years pass and the war ends, become a symbol in his homeland.

«I wouldn't like his image to eventually become marble, like a monument,» writes Maksym Bespalov.

«He had many friends all over Ukraine, and I am sure that many of them can tell both positive and very negative stories about him. Volodymyr was an extraordinary, talented person, very energetic, but at the same time hot-tempered and conflicted. I think that Volodymyr will remain in the history of Ukrainian literature as a children's writer. This is a real irony, because Volodymyr wanted a completely different glory.»

Кім Дагган
ВІДНАЙДЕНИЙ ЩОДЕННИК
СТРАЧЕНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА

Перед тим, як Володимира Вакуленка застрелили російські окупанти, він вирішив закопати свій щоденник у саду

Вечір був пізній, а земля ще мерзлою, коли Володимир Вакуленко вишукував у своєму саду місце, яке б підходило для схованки. Він скрутив свій блокнот та обмотав його целофаном, сказавши про свій намір лише батькові й дядькові. Рік по тому це все ще виглядає жахливо: взимку на північному сході України 49-річний чоловік, наодинці в саду свого дитинства, зізнається собі, що завтра його візьмуть, та прагне залишити по собі щось нетлінне.

Це був вівторок, 23 березня 2022 року. Напередодні Вакуленко був взятий під варту російськими військовими разом із 14-річним сином Віталієм, хворим на аутизм. Хоча обох звільнили за кілька годин, документи та телефон були вилучені допитувачами. Він дізнався достатньо, щоб почати боятися їх. Віталій, будучи дуже вразливим до будь-яких порушень у своїй життєвій рутині, перестав розмовляти відтоді, як 7 березня росіяни зайшли в село. Капитолівка – це непримітне село, що прилягає до промислового містечка Ізюм, в якому до вторгнення проживало лише 2000 осіб. Тут всі один одного знають. Коли Володимир Вакуленко повернувся, щоб доглядати за батьком та сином, його зовнішній вигляд був не таким, як у всіх: ірокез, татуювання та рюкзак з українською символікою. Він був поетом, автором веселих, незвичайних історій для дітей, активістом, батьком-одинаком та непохитною у своїх переконаннях людиною. Якби він міг втілити свої мрії, то його пристрась до письма та літератури як способів

вираження авторського покликання та комунікації перегукувалася б з відповідними принципами ХХ століття. Одним з небагатьох осередків його самореалізації була місцева бібліотека. У містечку, де переважали російська мова та суржик, він говорив українською та був її непримиренним поборником.

Будинок Вакуленків знаходиться на вулиці Перемоги, що на околиці села. У дні окупації, коли Вакуленко робив свої щоденні записи, то бачив з вікна вітальні російський танк, який стояв на позиції. Він описував місцеві настрої, приглушене напруження, людські побоювання й обмеження. Писав про мародерство комбінату хлібопродуктів, викрадення велосипедів, нестачу їжі та гнітючі ритуали перевірки особистих речей. Місцеві інтернет-провайдери щезли, а електроенергію подавали з перебоями. Він писав кульковою ручкою, швидко. Ретельно, стисло переносив на папір те, як найпримітивнішим способом окупанти прийшли знищити традиції та цінності, які формують суспільство.

Обравши місце в саду під вишнею, він закопав щоденник, щоб таким чином вберегти його. Передчуття чогось недоброго справдилося по обіді. По нього прийшли двоє російських солдатів, вони проігнорували його благання про те, що Віталій повністю залежить від нього. Під конвоєм його провели до військової машини, і цього разу він вже не повернувся додому. Коли 71-річна мати Олена Ігнатенко, яка живе окремо від свого чоловіка, якого також звать Володимиром, поїхала до військового табору запитати про сина, їй сказали, що його незабаром звільнять. «Ми не нацисти», – така була відповідь французькій письменниці Аріан Шеман, яка відвідувала Капітолівку для написання історії про Вакуленка в газету «Ле монд».

«Ми звільнимо його не пізніше, ніж завтра».

Їм довелося чекати, а коли Олена поїхала до Ізюму, щоб довідатися більше, росіяни запевняли, що поняття не мають, де її син. Він зник. Це літо стало тортурами для родини, оскільки Олена щодня ходила по селу, даремно вишукуючи хоч якийсь знак, питаючи сусідів, чи бачили вони щось. Але крім ймовірного перебування її сина в місцевій школі, що за чутками стала в'язницею з кімнатою для катувань, не було нічого. У вересні контрнаступ української армії витиснув російські окупаційні війська з Ізюму. Невдовзі відкрилося те, що згодом назвали «містом мертвих»: 400 пронумерованих могил, поспішно викопаних рядами під соснами на Шекспірівському кладовищі²⁰.

²⁰ Місцеві жителі прозвали його так, бо поруч знаходиться однойменна вуличка.

Репортажі про могили швидко поширювалися через міжнародні ЗМІ та соціальні мережі. За кілька тижнів родина Вакуленків отримала звістку, що Володимир був знайдений у могилі з номером 319. Розтин засвідчив страту двома пострілами з пістолета Макарова, що на озброєнні російської армії. Згодом родині повідомили, що його тіло було викинуто неподалік заправки «Укрнафта» за межами Ізюму, волонтери забрали й поховали його. Хоча точної дати встановити не вдалося, припускають, що його вбили через кілька днів після того, як забрали з дому.

Коли наприкінці вересня 2022 року до будинку Вакуленка приїхала Вікторія Амеліна, щоб зібрати свідчення воєнних злочинів, про щоденник вже ніхто не згадував. Амеліна – це українська письменниця в розквіті своєї творчої кар'єри^V. Однак з початком війни вона подорожує по країні у складі команди дослідників воєнної злочинності «Truth Hounds» (досл. «Гончаки за правдою»). Вона планує книгу про жінок, які борються за справедливість, що буде опублікована цього року.

«Дивовижно, наскільки змінюється розуміння дійсності, коли матеш справу з такими жахливими речами», - каже вона.

«Однак це також спосіб допомогти людям. Немає гарантії, що ми покараємо всіх злочинців. Деякі будуть далі поживати і прикидатися хорошими чоловіками та батьками. Але дуже важливо прийти до тих, хто вижив, наприклад, до матерів тих, кого катували і вбили, запитати, чи саме так щось сталося, просто слухати їх і дати зрозуміти, що комусь небайдуже».

Лише за кілька місяців життя батька Вакуленка змінилося – сина й онука не стало, а він, самотній і згорьований, безцільно бродить по дому. Вікторія Амеліна каже, що його неможливо розрадити. Коли вона відвідала його, старий провів гостю до кімнати сина. Це була сцена перерваного життя: порожні книжкові полиці, письменницькі дипломи на стіні, та книжки, які росіяни не потрудилися забрати.

«Я ніби й забула, що була там для дослідження воєнних злочинів», – каже тепер Амеліна. «Я почала говорити з батьком Володимира про його сина як письменника. І саме тоді, під час розмови він згадав про захований у саду щоденник. Він не надавав цьому великого значення. Він лише хотів повернути сина. Тож після запису свідчень ми пішли на його пошуки».

За літо в саду все розрослося, вони копнули пару разів, але це нічого не дало. Вакуленко старший засмутився, коли йому здалося, що сховані сторінки вже не знайти.

«Він відчайдушно намагався знайти щоденника. Я також була засмучена через це. Щоденник був закопаний не дуже глибоко, але сад змінився з того часу, коли вони там були».

З якоїсь причини Вікторія почала копати трохи ліворуч від того місця, де вони зосередили свої пошуки. Цього разу вона розкопала щось тверде, загорнуте в пакет. Це і був щоденник. У неї в твіттері є світлина, де вона тримає целофановий згорток, забруднений землею.

«Я не знаю, чи слово «приголомшена» правильно опише мій тодішній стан, але я дійсно відчула полегшення та усвідомлення великої відповідальності. Оскільки я зрозуміла, що тримаю в руках щось від Володимира, то хотіла б зробити з цим те, що зробила б для себе. Тому я передала щоденник до Харківського літературного музею. Це те, чого б я хотіла для свого рукопису».

У наступні тижні та місяці виявлення щоденника привернуло увагу міжнародної спільноти на постать, яка була по суті відомою тільки в українському письменницькому колі. Поховання щоденника було актом настільки тонкої та дієвої непокори, що люди, певна річ, почали цікавитися його автором. Так з'явився портрет загадкового, цілеспрямованого персонажа, життєва сила якого оберталася навколо турботи про сина, а роки відображали десятиліття зародження української незалежності. Володя – як його називали друзі – Вакуленко народився в липні 1972 року в пологовому відділенні міста Ізюм, його перші 19 років життя припали на період Радянського Союзу. Його 20 років збіглися з першими кроками незалежної України. Він працював і кухарем, і на місцевих заводах; одружився й мав сина. Коли стосунки з дружиною розірвалися, він переїхав до Львова зі своєю новою партнеркою Іриною Новицькою, а та заохотила його відновити творчу діяльність, якою він захоплювався в дитинстві в період занепаду Радянського Союзу.

У Вакуленка вистачило енергії та амбіцій кинутись у жваве мистецьке середовище міста та політику. Його другий син Віталій народився в 2008 році. Три роки потому пара зрозуміла, що в нього аутизм. Мирно розлучившись, вони вирішили, що опіку над Віталієм візьме Володимир, оскільки в Ірини виявили аутоімунне захворювання, яке прикувало її до візка. Вони вирішили, що вона переїде до Дніпра, а Володимир і Віталій повернуться до батьківського дому. Відповідальність за турботу про сина змінила фокус його письма, не зменшуючи його енергії.

«Володимир був дуже активною людиною, яка хотіла літературної слави і готова була заради неї на все можливе», – згадує

письменник Максим Беспалов, друг пари з часів проживання у Львові.

«Особистість Володимира була непростою. Він завжди був людиною з неформальних, нонконформістських кіл, старим панком у шкірянці. Мама Володимира розповіла, що цей нонконформізм проявився ще в радянські часи, коли він був юнаком. Через небажання бути таким, як усі, я вважав Володимира дитиною у дорослому тілі. Він завжди був максималістом і фантазером, придумав сотні різних проектів та лише деякі довів до кінця. Кожен, хто з ним зустрічався, спочатку закохувався в завзятість та енергію Володимира, але згодом розчаровувався через нездатність доводити справу до кінця. Він більше говорив про те, що одного дня зробить, чого він досягне, ніж про свої здобутки. Але завжди намагався заразити оточуючих цією енергією та безкомпромісністю, за що люди і любили його».

І все ж він був чудовим організатором: видавав літературні журнали, в яких публікувалися твори невідомих молодих авторів, книгу шрифтом Брайля, влаштовував фестивалі в містах по Україні та слугував своєрідним центром діяльності для письменників країни. Він став на бік покинутих Богом і людьми. Мав норавливу вдачу, легко знаходив і відпускав друзів.

За словами Максима Беспалова він був безкомпромісною людиною.

«Кожен із його друзів може повідати багато історій про те, як Володимир сварився з ними і припиняв спілкування на кілька років», – розповів Максим в електронному листі виданню «Айріш таймс».

«Він був максималістом у всьому, вимагаючи цього від інших: друзів, родичів і навіть незнайомих. Саме тому багато людей з часом переставали з ним спілкуватися, вважаючи його бешкетником і навіть божевільним. Може здатися, що Володимир Вакуленко був непримиренним мрійником, але насправді він був людиною непростої двоїстої натури. Десь занадто жорстким, але багато в чому добродушним і лагідним».

Зникнення Вакуленка хоч і не стало для Беспалова сюрпризом, проте він дуже засмутився. Вакуленко вирішив не залишати Капітолівку в дні підступу росіян до міста, хоча знав, що ідеологічні погляди робили з нього вірну мішень. Мати Олена благала його поїхати, запевняючи, що за Віталієм доглядатимуть дідусь і бабуся. Беспалов прочитав допис у фейсбуці, в якому Вакуленко похмуро передрікав, що з приходом окупантів сусіди очевидно здадуть його. Серед членів його родини та друзів існує припущення, що підтверджує саме зраду односельців. Його поховання відбулося в

один із холодних грудневих днів у Свято-Дмитрівській церкві в Харкові. Подія мала міжнародний розголос, але з рідного села була жменька людей. День був похмурий, у церкві горіли свічки. Співав невеликий хор. На світлинах присутніх – скорбота і чорне лихо, що рве землю ще з минулого року. Смерть Володимира Вакуленка була лише однією з тисяч сімейних трагедій, що ширилися країною. Маючи хоч і непримиренний, запальний характер, він був по-батьківськи лагідним та поступливим.

«Як редакторка хочу сказати, що він був талановитим дитячим письменником», – каже Катерина Міхаліцина, дитяча письменниця і редакторка, яка кілька разів зустрічалася з Вакуленком. Тепер вона редагує книгу, яка буде містити його оповідання та уривки з щоденника.

«Він був жартівливим та веселим, неперевершеним у своїй творчості, яка закликала дорослих бути з дітьми навіть на роботі та залишатися дітьми будучи дорослими. Їх цікаво читати, тому що вони захопливі, кумедні та душевні. Однак його поезія для дорослих була зовсім іншою. Він виражав незадоволення грубими, часто непристойними або образливими словами. Він відчував себе невід'ємною частиною цієї землі. Те, як він писав своє ім'я, вже було символом. Таке захоплення рідним краєм мало гіркий присмак, адже бути проукраїнським хлопцем в такому середовищі нелегко. Та вже таким він вродився і палко прагнув те середовище поліпшити, увиразнивши це у творчості».

Вакуленко може стати більш відомим посмертно, ніж у роки своєї творчості. З 17 книг, виданих за його життя, найбільш відомою в Україні є дитяча поетична збірка «Татусева книга» (2014). Сьогодні ті 30 з лишком сторінок писаного нашвидкуруч щоденника стали яскравим свідченням швидкого зсуву в часі, коли він намагався відстояти українську ідентичність.

«Мова і культура завжди були своєрідним щитом ідентичності українців», – каже Катерина Міхаліцина.

«За право говорити українською завжди треба було боротися. В 1920-х роках, коли сюди прийшла радянська імперія, було так само. Якщо ти пишеш українською мовою – готуйся до боротьби. Володимира спіткала така ж доля. Ми живемо в XXI столітті, але російська імперія і досі хоче знищити українську культуру, вбиваючи письменників, музикантів, перекладачів. З давніх-давен бути українським письменником означало бути поборником цієї мови. Існує ще один давній російський імперіалістичний звичай – вбивати інші культури. Це і стало причиною смерті Володимира. Він знав, що так станеться. Його мати була переконана, що хтось із села здав його окупантам. Саме через його цінності та те, як він

намагався переконати інших повернутися до української культури та мови. Окупанти спалюють книги та бібліотеки, намагаючись показати, що української культури не існує».

Сторінки щоденника на виставці у Харкові вже набули дивної сили. Аріані Шеман показали їх, коли вона відвідала музей, щоб написати матеріал для французької газети «Ле Мон». Ось вона цитує те, що було останнім записом.

«Перші дні окупації я трохи здавав і через напівголодний стан взагалі. Зараз взяв себе в руки, навіть город гребу потихеньку та картоплю до хати вніс. Пташки цвінькають тільки зранку, пообіді навіть від ворон не почувеш злостиве «кар». Врешту увечері мене рятує музика в мобільному – записував ще до війни: Йорій Клоц, Плач Єремії, Горгішелі та ін. А сьогодні, в День поезії, в небі привітав мене невеликий журавлиний ключ і крізь їхнє курли ніби чулося: «Усе буде Україна!» Я вірю в перемогу!»^{VI}

Вікторія Амеліна допомагає родині зберегти кімнату Володимира як музей, який можна час від часу відвідувати. 23 березня організовано щорічний день пам'яті. Олена взяла під опіку онука Віталія та активно займається популяризацією спадщини сина. Ще рано прогнозувати, як це виглядатиме через роки, але навіть посеред хаосу ті, хто знав і переживав за Володимира Вакуленка, намагаються примирити в своїй уяві палку, невгамовну, щирю душу, яку вони знали, з постаттю, яка могла після закінчення війни стати символом на батьківщині.

«Не хотілося б, щоб його образ з часом скам'янів, як пам'ятник», – пише Максим Беспалов.

«У нього було багато друзів по Україні, і я впевнений, що багато з них можуть розповісти про нього як позитивні, так і дуже негативні історії. Володимир був неординарною, талановитою особистістю, дуже енергійною, але водночас запальною та конфліктною. Думаю, що Володимир залишиться в історії української літератури як дитячий письменник. Це справжня іронія, адже Володимир хотів зовсім іншої слави».

Переклад Валерії Мельник та Неоніли Коломієць